

ОЦІНКА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ОСНОВНОЇ СКЛАДОВОЇ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ШКОЛИ

С.О. Павлова

Україна, м. Запоріжжя, комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Серед основних викликів сучасного стану освіти у державі Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки зазначена проблема не відпрацьованості ефективної системи оцінювання якості освіти.

Вітчизняними і зарубіжними дослідниками опубліковано чимало праць з даної проблеми, а саме висвітлені окремі математичні та кваліметричні підходи щодо обґрунтованості критеріїв виміру, інструментарію та процедури оцінювання ефективності процесів і видів діяльності суб'єктів управління та учасників навчально-виховного процесу. А саме це такі критерії: критерії результативності діяльності учнів і учителів (О.Л.Ануфрієва, Г.А. Дмитренко, В.В. Олійник); критерії визначення творчої діяльності суб'єктів управління і НВП (О.І. Виговська); критерії розвитку інноваційного середовища (Л.М.Ващенко); критерії ефективності управлінської діяльності керівника (Л.І.Даниленко, Н.М.Островерхова); критерії ефективності системи внутрішкільного управління розвитком (В.С.Лазарєв); критерії ефективності державного управління якістю загальної середньої освіти (Т.О.Лукіна); критерії оцінювання проекту нової системи внутрішкільного управління інноваційними процесами (О.Г.Хомерики); критерії оцінки просування школи у своєму розвитку (П.І. Третьяков); критерії оцінки ефективності окремих елементів виховної роботи (М.П.Капустін); критерії оцінки ефективності управління науково-методичною роботою в школі (І.П.Жерносек); критерії якості сформованості професійної компетентності керівника школи (В.І.Маслов); референтні критерії оцінки якості внутрішньої ефективності роботи школи (В.Уайт); критерії оцінки вкладень в середню освіту за узагальненим індексом продукції сфери освіти (М.Вудхолм і М.Блауг); кількісні показники ефективності освіти з економічних позицій (Т.Шульц) та ін. [1, с.

307-308]. Крім того, розкрита науково – обґрунтована факторно-критеріальна модель оцінки ефективності діяльності загальноосвітніх навчальних закладів [2].

У законодавчо-нормативній базі сфери освіти (наказ МОНМС України від 22.11.2011 №1343) наведено критерії системи рейтингового оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

В умовах оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, врахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; переходу від процесуальної до результативної, компетентнісної парадигми освіти потребують роз'яснення критерії виміру, інструментарію та процедури оцінювання якості освітнього процесу як основної складової конкурентоздатності школи.

Процеси зовнішньої та внутрішньої оцінки будуть мати позитивний ефект, якщо вони зосередяться на істотних сторонах функціонування освітньої системи школи, будуть орієнтовані на різні аспекти якості освітнього процесу:

а) якість поточного функціонування освітнього процесу в школі (в єдності процесуальної та результативної сторін); якість розвитку освітнього процесу;

б) якість освітнього процесу в основних ланках школи (початковій, основній, середній);

в) якість уроку (заходу), системи уроків (заходів), навчальної, методичної, виховної, наукової діяльності в цілому;

г) якість складу й діяльності учасників освітнього процесу;

д) якість реалізації основних функцій з керування освітнім процесом;

е) якість нормативно-методичної документації, що регламентує освітній процес [4].

Представимо систему критеріїв оцінки та діагностики згідно з виділеними аспектами якості освітнього процесу.

Якість поточного функціонування освітнього процесу в школі позначається критеріями процесуальної сторони: функціональності і надійності й критерієм результуючої сторони – ефективності.

Критерій функціональності у загальному вигляді відображає якість підготовки освітнього процесу (цілевизначеність, технологічність, організованість, забезпеченість) і можуть діагностуватись поруч з об'єктивними показниками (забезпеченість освітнього процесу навчально-методичною документацією, літературою, устаткуванням, навчальними площами і т.п.) припускати суб'єктивне експертне

оцінювання за визначеною процедурою (оцінки учасниками освітнього процесу його організованості, технологічності, ціле визначеності, плановості тощо).

Критерій надійності характеризується сукупністю поодиноких критеріїв, що відбивають якість освітнього процесу з боку виконання: ретельність, функціональна та структурна надійність. Його вимірниками можуть служити експертні оцінки. Дані аналізу звітних документів, контролю освітнього процесу, спостережень директора школи та його заступників, самооцінки учасників освітнього процесу.

Критерій ефективності представляє результативну сторону якості освітнього процесу, властивість досягнення кінцевих цілей і представлений критеріями педагогічної та управлінсько-організаційної ефективності.

Якість освітнього процесу в основних ланках школи оцінюється тією ж системою критеріїв, що і якість освітнього процесу у школі в цілому. При цьому акцент ставиться на критерії надійності як властивості підсистем (початкова, основна, середня школа) зберігати стійкість процесу й результатів функціонування. Разом з тим, якість функціонування основних ланок школи має важливу особливість – продуктивність діяльності. Його зміст вкладається в повноту виконання підсистемою поставлених перед нею задач, внеску у вищу систему.

Якість уроку (заходу), системи уроків (заходів), навчальної, методичної, виховної, наукової діяльності в цілому можна виразити названими вище критеріями функціональності, надійності, ефективності, продуктивності, скоректованими з урахуванням специфічності й масштабу об'єкта представлення. Найважливіший критерій якості навчальної роботи – оптимальність, тобто співвіднесення сукупних витрат часу, сил, ресурсів та отриманих результатів, віддачі,; виборі змісту, що забезпечують максимально можливі в даних умовах результати в освіті, вихованні й розвитку школярів при дотриманні науково встановлених норм часу на класну й домашню роботу учнів і вчителів.

Якість складу й діяльності учасників освітнього процесу. Найважливішими критеріями складу вчителів служать стабільність і гармонійність. Критерій стабільності припускає керованість динаміки кадрів. Стійкість ключових кадрів учителів, наявність механізму наступності у змінюваності, ротації кадрів. Критерій гармонійності доповнює стабільність, відображає сполучуваність і взаємодоповнюваність у педагогічному колективі досвідчених і молодих кадрів, фахівців різних категорій. Віку, досвіду роботи.

Якість складу учнів виражається критеріями підготовленості і однорідності. Критерій підготовленості у процесі руху учня по індивідуальному освітньому маршруту послідовно і поступово трансформується в педагогічну ефективність. Критерій однорідності складу учнів переважно зумовлено розкидом у значеннях показників підготовленості. Він важливий для вибору концепції класу, навчальних програм визначеного рівня складності, варіантом диференціації.

Якість діяльності вчителів, адміністрації найбільш повно можна представити критерієм працездатності. Працездатність – це вид стану, при якому учасники освітнього процесу, керівники, фахівці можуть правильно виконувати покладені на них функції, тобто в них позитивна спрямованість, їх цілі відповідають цілям системи, вони вмотивовані стосовно даної діяльності. Працездатність можна оцінити через показники компетентності, благополуччя, задоволеності взаєминами, спрямованості особистості й колективу, активності в самовдосконаленні, наявності творчого компонента в діяльності.

У силу багатомірності даного критерію його можна діагностувати різними видами оцінок: диференційованими, комплексними, змішаними.

Якість навчальної діяльності учнів можна представити у вигляді рейтингу. У ліцеї «Універсум» м. Києва декілька років поспіль функціонує рейтингова оцінка учнів[5]. Існування **рейтингової оцінки учнів** дає змогу отримати додатковий стимул для учнів і батьків, підвищити результативність навчальної діяльності учня.

В основі підрахунків сумарного рейтингового балу використовуються такі показники: результати навчання, кураторський бал, участь учня в олімпіадах, конкурсах, конференціях тощо. Для оцінки діяльності учня і визначення його сумарного рейтингу використовується інтегральна формула:

$$P = СНБ + 0,1КБ + (К_0 + \Sigma 1/M_0) + (К_к + \Sigma 1/K_m), \text{ де}$$

СНБ – середній бал навчальної діяльності учня;

КБ - кураторський бал;

К₀ - кількісна участь учня в учнівських олімпіадах;

М₀ - місце, отримане учнем за результатами олімпіади;

К_к - кількісна участь учня у конкурсах, фестивалях, конференціях та інших заходах;

К_м - місця, отримані учнями.

Якщо дана робота у загальноосвітньому навчальному закладі буде традиційною і систематичною, це дозволить виявляти динаміку навчальних показників учня, порівнювати показники за роками, класами, семестрами – виявити прогрес або регрес учнів.

Основною перевагою запропонованої формули для визначення рейтингового балу є її відкритість, тобто формулу можна доповнювати новими складовими або вводити необхідні коефіцієнти, зважаючи на специфіку навчального закладу.

Головними перевагами рейтингової оцінки навчальної діяльності учнів є її об'єктивність, яка дає можливість подолати чинник емоційності оцінки роботи учня, індикативність, яка дає можливість простежити тенденції і виявити проблемні ситуації, комплексність, яка дає можливість всебічно оцінити діяльність учня в навчальному закладі.

Якість реалізації основних функцій з керування освітнім процесом з'ясовується через якість організації освітнього процесу і педагогічного контролю. До якості організації освітнього процесу відносимо критерії надійності, ефективності, функціональності, зміст яких роз'яснений вище. Індикаторами для діагностики й оцінювання в даному випадку можуть бути показники: реальності планування, ретельності, якості виконання запланованих заходів, загальної організації, ритмічності освітнього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі, збалансованості режиму дня, задоволеності учасників освітнього процесу укладом шкільного життя, наявності вільного часу в учнів і вчителів, реалізації управлінських рішень на всіх рівнях організації освітнього процесу, залученості учасників освітнього процесу до вироблення управлінських рішень, погодженості у діяльності всіх підрозділів і посадових осіб, представленості усіх основних рівнів управління, раціональності централізації й децентралізації, стійкості процесів з керування освітнім процесом, несуперечності управлінських рішень.

Якість педагогічного контролю можна виразити через критерії-принципи: дієвість, технологічність, об'єктивність, систематичність, усебічність, диференційованість.

Якість нормативно-методичної документації, що регламентує освітній процес, доцільно представляти через критерії ефективності і сучасності. Критерій ефективності навчальних планів, програм відбиває насамперед міру реалізації їх потенційної якості. Її можна визначити через показники економії навчального часу, приросту навченості і т.п. Сучасність навчальних планів і програм виражає ступінь їх відповідності загальним вимогам до добору змісту освіти, потребам усебічного й повноцінного розвитку особистості учня, сфер професійного старіння й використання.

Оцінювання якості освітнього процесу необхідна для з'ясування реального стану роботи загальноосвітнього навчального закладу, для визначення ефективності системи забезпечення якості освіти, напрямів вдосконалення конкурентоздатності школи.

Література

1. Калініна Л.М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: моногр. /Л.Калініна. – К.: Інформатодор, 2008. – 472 с.
2. Калініна Л.М. Критерії оцінки ефективності діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. –Директор школи, ліцею, гімназії №3, 2010. – С. 63-73.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. –Директор школи, ліцею, гімназії №6, 2011. – С. 25-44.
4. Панасюк В. Алгоритм упровадження системи якості у школі. –Журнал управлінської компетентності. Підручник для директора. №11, листопад, 2007. –С. 25-46.
5. Сурма С., Боровський М. Рейтингова оцінка навчальної діяльності як необхідна умова активізації роботи з учнями. –Директор школи, ліцею, гімназії №5, 2010. – С. 66-68.

Надійшло до редакції 23.03.2013 року